

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

MAŁGORZATA E. STEFANIUK

ORCID: 0000-0002-5029-2254

malgorzata.stefaniuk@umcs.pl

Spółeczna reakcja na wizerunek środowiska prawniczego przedstawiony w paradokumencie „Kasta”

The Social Reaction to the Image of the Legal Community Presented
in the Para-Documentary “Caste”

WPROWADZENIE

Celem opracowania jest przedstawienie w oparciu o komentarze internautów społecznej reakcji na wizerunek środowiska prawniczego przedstawiony w paradokumencie pt. *Kasta*. Jest to jedna z produkcji telewizyjnych, które w ostatnich latach budziły społeczne emocje. Serial był wyświetlany w programie pierwszym Telewizji Polskiej od sezonu 2020/21 do końca grudnia 2022 r. Niewątpliwie ze względu na miejsce emisji miał szansę dotarcia do szerokiego kręgu odbiorców, ale – jak się okazało – nie zgromadził oczekiwanej liczby widzów¹. Zaznaczył się jednak na rynku telewizyjnym i znalazł uznanie u części odbiorców². Mimo to stopniowo zainteresowanie serialem, liczącym łącznie 340 odcinków, zaczęło spadać i podjęto decyzję o jego zakończeniu.

Przedstawiane w serialu problemy zaprezentowano w formie przekazu telewizyjnego, jaką jest paradokument, a więc „film fabularny zrealizowany w kon-

¹ Średnia widownia pierwszych premierowych odcinków to 987 tys. osób. Zob. Wirtualnemedial, *987 tys. widzów serialu paradokumentalnego „Kasta” w TVP1*, 5.12.2020, https://www.wirtualnemedial.pl/arttykul/serial-kasta-tvp1-opinie-wyniki-ogladalnosci_1 (dostęp: 29.11.2023).

² Trzecie miejsce w plebiscycie „Telekamery” w kategorii „Serial fabularno-dokumentalny” w 2021 r.

wencji filmu dokumentalnego, oparty na faktach”³. *Kasta* należy przy tym do tzw. *docu crime*, mającego cechy dokumentu i filmu kryminalnego⁴. W tego rodzaju produkcji proporcje między zawartymi w niej faktami a elementami fikcji są zróżnicowane, co może w istotny sposób wpływać na stopień zgodności przekazywanego obrazu świata z rzeczywistością i być wykorzystywane do realizacji założonych celów, w tym politycznych. Na tym tle nabiera znaczenia społeczna reakcja na przekazywane w paradokumencie treści. Pojawia się szereg pytań, a w szczególności: Na ile widzowie uznali przedstawiony w serialu wizerunek środowiska prawniczego we współczesnej Polsce za prawdziwy? Czy zaprezentowany wizerunek polskich sędziów, adwokatów, prokuratorów, notariuszy i przedstawicieli innych zawodów powiązanych z wymiarem sprawiedliwości jest na tyle sugestywny, że mógł spowodować, iż przyjmą przekaz twórców paradokumentu jako swój i będą posługiwać się prezentowanymi tam argumentami w debacie publicznej? Czy należy spodziewać się utrzymania tendencji niskiej pozycji zawodów prawniczych w badaniach dotyczących prestiżu zawodów?⁵

METODOLOGIA BADAŃ

Odpowiedzi pytania postawione w poprzedniej części artykułu poszukiwane będą poprzez analizę materiału badawczego w postaci komentarzy zamieszczonych w Internecie, w tym w mediach społecznościowych⁶. Jak się wydaje, ze względu na powszechność Internetu (w 2022 r. 87% polskiego społeczeństwa

³ Hasło: *Paradokument*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slovníki/paradokument.html> (dostęp: 29.11.2023).

⁴ A. Jabłoński, *Krótką historią seriali paradokumalnych w Polsce*, 10.12.2015, <https://www.today.pl/JX69c> (dostęp: 29.11.2023). Na uwagę zasługuje również to, że *Kasta* to nie pierwszy polski paradokument, który został poświęcony wymiarowi sprawiedliwości. Jako przykład można podać takie produkcje jak: *Sędzia Anna Maria Wesołowska czy Sąd rodzinny*, tyle że należą one do kategorii tzw. *court-show*, stanowiących inscenizację rozpraw sądowych. Zob. bliżej: E. Pawlak-Hejno, *Obraz sądu w court-show „Sędzia Anna Maria Wesołowska”*, [w:] *Wymiar sprawiedliwości a media*, red. J. Sobczak, G. Tylec, Warszawa–Opole 2012. Ponadto paradokumenty odnoszące się do prawa i prawników stanowią przedmiot zainteresowania jednego z kierunków filozoficzno-prawnych – literackiej teorii prawa, a dokładniej nurtu „prawo w filmie”. Zob. np. K. Zeidler, *Prawo w filmie jako przejaw estetyki prawa i szczególnie przypadek kierunku prawo i literatura*, „Archiwum Filozofii Prawa” 2021, nr 1, s. 8–20.

⁵ K. Pankowski (oprac.), *Spoleczne oceny wymiaru sprawiedliwości*, Komunikat z badań CBOS nr 95/2022, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_095_22.PDF (dostęp: 29.11.2023), s. 7.

⁶ Media społecznościowe są definiowane jako grupa aplikacji opartych na technologii sieciowej, bazujących na ideologicznych i technologicznych podstawach Web 2.0, pozwalających tworzyć i wymieniać treści generowane przez użytkowników (*user-generated content*). Zob. A.M. Kaplan, M. Haenlein, *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons” 2010, vol. 53(1), s. 59.

korzystało z sieci, w tym 72% z mediów społecznościowych)⁷ tego rodzaju wpisy zasługują na coraz większą uwagę jako materiał podatny na analizy. W podjętych badaniach wykorzystano komentarze, które pojawiły się pod różnego rodzaju informacjami o serialu, np. o jego zakończeniu czy oglądalności, a także pod artykułami poświęconymi paradokumentowi, zawierającymi ocenę tej produkcji. Sięgnięto również do serwisu społecznościowego Facebook, gdzie znajduje się oficjalna strona serialu, choć tam wpisów było niewiele w porównaniu do liczby opinii, jakie pojawiały się na innych forach, gdzie umożliwiano zamieszczanie wypowiedzi, tworząc w ten sposób przestrzeń do podjęcia dyskusji. Media społecznościowe⁸ i te strony internetowe, które angażują użytkowników w dyskusję w postaci komentarzy, dają możliwość natychmiastowej reakcji na nadawany komunikat. Cecha interaktywności stwarza możliwość wchodzenia w interakcje między użytkownikami i z opublikowanymi treściami, które podlegają komentowaniu czy lajkowaniu. W ten sposób powstaje możliwość poznania poglądów innych ludzi i podzielenia się własnymi przemyśleniami.

Chociaż podjęta analiza nie ma charakteru całościowego i reprezentatywnego dla całego polskiego społeczeństwa badania opinii publicznej, to – jak się wydaje – ma potencjał do tego, aby pokazać zasadnicze reakcje społeczne na paradokument. Analizowane komentarze były zamieszczane z woli ich autorów. Można też przypuszczać, że w większości prezentują rzeczywiste poglądy internautów, zwłaszcza wobec szerokiego przekonania o anonimowości w sieci. Podjęta analiza stanowi próbę wskazania dominujących opinii, jakie odbiorcy wyrażali na temat omawianego paradokumentu nie w kategoriach ilościowych, lecz jakościowych.

Korzystanie ze wskazanego wyżej materiału badawczego może przynieść interesujące rezultaty, zwłaszcza że współcześnie dochodzi do zjawiska kultury konwergencji między tzw. starymi mediami – tradycyjnymi (książki, prasa, telewizja, radio, kino) a mediami nowymi (Internet czy telefonia komórkowa)⁹. Dzięki temu, że przecinają się drogi starych i nowych mediów, władza producenta mediów wchodzi w nieprzewidziane reakcje z władzą ich konsumenta¹⁰. Widać to wyraźnie na przykładzie *Kasty* – serialu telewizyjnego¹¹, rozpowszechnianego przede wszystkim za pomocą tradycyjnego medium (następczo dostępnego

⁷ Empemedia, *Internet i Social Media w Polsce 2022 – raport*, <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport> (dostęp: 29.11.2023).

⁸ O cechach mediów społecznościowych zob. M. Gladwell, C. Shirky, *From Innovation to Revolution. Do Social Media Make Protests Possible?*, 19.01.2011, <https://www.foreignaffairs.com/world/innovation-revolution> (dostęp: 29.11.2023), podają za: M. Dorenda-Zaborowicz, *Marketing w social media*, „Nowe Media” 2012, nr 3, s. 60.

⁹ A. Kozłowska, *Wpływ mass mediów na życie społeczne*, [w:] *Wybrane problemy współczesnego świata w refleksji socjologicznej*, red. J. Gładys-Jakóbk, E. Firlit, Warszawa 2016, s. 195.

¹⁰ H. Jenkins, *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, Warszawa 2007, s. 11.

¹¹ Produkcję serialu powierzono spółce Like Vision.

również w Internecie), które tworzy odbiorcę biernego, ale jednocześnie jest on komentowany przy pomocy nowego medium (w Internecie), w efekcie czego model komunikacji jednokierunkowej zostaje uzupełniony przez komunikację dwukierunkową. „Uczestnicy procesu komunikacji internetowej nie tylko wymieniają się informacjami, więcej – tworzą przekazy medialne i kontrolują to, co trafia do innych”¹². Ponadto przekaz prezentowany w telewizji może wpływać na sposób postrzegania przez widzów określonego środowiska (tutaj prawniczego), co zgodne jest ze znanym w psychologii efektem kultywacji (*cultivation effect*), polegającym na tym, że „im więcej ludzie »żyją« w rzeczywistości telewizyjnej czy filmowej, tym większe jest prawdopodobieństwo, że przełożą ją na rzeczywistość społeczną, w której żyją”¹³.

WYNIKI BADAŃ. OBRAZ ŚRODOWISKA PRAWNICZEGO W PARADOKUMENCIE *KASTA*

Zanim zostanie przedstawiona społeczna reakcja na wizerunek środowiska prawniczego w paradokumencie *Kasta*, konieczna jest krótka charakterystyka zaprezentowanego tam przekazu, aby pokazać, co było przedmiotem komentarzy internautów stanowiących materiał badawczy¹⁴.

Wizerunek środowiska prawniczego przedstawiony w paradokumencie nie dał podstaw do tego, aby postrzegać je jako wartościowy składnik polskiego społeczeństwa, właściwie spełniający powierzone mu zadania w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Analizując poszczególne zawody prawnicze i inne zawody składające się na szeroko rozumiane środowisko prawnicze z punktu widzenia elementów, które składają się na ich wizerunek, takich jak wygląd, zachowanie i manery, umiejętności interpersonalne, kwalifikacje i doświadczenie zawodowe, sukcesy zawodowe, styl życia¹⁵, należy stwierdzić, że w odniesieniu do zdecydowanej większości z nich jest to obraz negatywny. W serialu bardzo wyraźnie podkreślany jest brak odpowiedzialności za działania jego przedstawicieli niezgodne z prawem czy zasadami etyki.

Możliwe jest (przynajmniej w pewnym zakresie) stopniowanie pejoratywnego przedstawienia poszczególnych zawodów. Zdecydowanie najbardziej negatywnie zaprezentowani zostali niemal wszyscy sędziowie – w większości skorumpowani,

¹² A. Kozłowska, *op. cit.*, s. 196.

¹³ A. Guss, *Wpływ negatywnej kreacji prawników w filmach na postrzeganie zawodów prawniczych*, „Palestra” 2021, nr 11, s. 99.

¹⁴ Bardziej szczegółowo charakterystyka ta przedstawiona jest w artykule: M.E. Stefaniuk, *Image of the Community of Legal Professionals in the Television Coverage – a Case Study*, przesłanym do opublikowania w czasopiśmie „Studia Iuridica Lublinensia”.

¹⁵ M. Czopek et al., *Rola mediów w kreowaniu wizerunku*, „Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych” 2016, z. 9, s. 81–82.

cehujący się brakiem bezstronności, ukazani jako obrońcy układów, które sprawiają, że wydawane orzeczenia krzywdzą ludzi oraz są zaprzeczeniem sprawiedliwości i słuszności. To ludzie uwikłani, niekomunikatywni, niesympatyczni, arogancy, prowadzący wywołujący wiele zastrzeżeń sposób życia. Niewiele lepiej zaprezentowano notariuszy, których udział w różnego rodzaju oszustwach jest konieczny, by przeprowadzać transakcje niekorzystne dla osób nieznających się na prawie. W sposób negatywny przedstawiono również większość prokuratorów, będących niejednokrotnie zwykłymi przestępcami i osobami uzależnionymi od alkoholu czy narkotyków. Podobnie zaprezentowano policjantów, wśród których zdarzają się wprawdzie funkcjonariusze właściwie wykonujący swoją pracę, ale wielu jest takich, którzy albo są niezaangażowani czy leniwi, albo dopuszczają się przestępstw, pozostając w różnego rodzaju układach. Wiele zastrzeżeń budzi również praca biegłych sądowych, sporządzających nierzetelne opinie w zamian za korzyści majątkowe. Nadzieją na przyszłość są jedynie adwokaci z Kancelarii Wolscy i Wspólnicy, prowadzący przedstawione w paradokumencie sprawy. To ludzie młodzi, zapracowani, wierzący w sprawiedliwość i pomagający swoim klientom. Stanowią wzór dla wizerunku prawnika oraz przeciwieństwo tych adwokatów, którzy są wprawdzie dobrymi fachowcami, ale aby wygrać sprawę, są gotowi na wszelkie nieetyczne, a nawet bezprawne działania.

Serial *Kasta* został zauważony w mediach, w tym w mediach społecznościowych. Pojawił się szereg komentarzy, zwłaszcza pod różnego rodzaju artykułami poświęconymi paradokumentowi – liczby wygłaszanych opinii wynosiły od kilkudziesięciu do nawet kilkuset. Chociaż artykuły na temat serialu nie są głównym przedmiotem niniejszych badań, to jednak warto je krótko przybliżyć, gdyż stanowią punkt wyjścia czy inspirację dla autorów zamieszczanych pod nimi komentarzy. Należy przy tym zauważyć, że o paradokumencie wypowiadali się dziennikarze, wygłaszając własne sądy, ale także powołując się na opinie czy to prawników, czy to znawców mediów. Serial oceniano z punktu widzenia jego treści, celów przekazu, sposobu produkcji oraz gry aktorskiej.

W poświęconych serialowi tekstach zwracano uwagę na błędy merytoryczne i manipulacje niesłużące wypełnianiu misji edukacyjnej czy publicznej¹⁶. Podkreślano, że sprzeczna z rolą telewizji publicznej jest dyskredytacja wymiaru sprawiedliwości. Uważano, że „jedynym efektem jest wytwarzanie pustej nienawiści”, gdyż nie jest pokazywany niewłaściwie działający system, tylko ludzie, którzy wykorzystują swoją pozycję¹⁷.

¹⁶ K. Meller (oprac.), *Prawnik rozprawił się z „Kastą”. Obnażył manipulację TVP*, 18.02.2021, <https://teleshov.wp.pl/obnazyl-manipulacje-tvp-prawnik-nie-zostawil-sucej-nitki-nakascie-6609509779430240a> (dostęp: 29.11.2023).

¹⁷ K. Wawrzyniak, *TVP w służbie propagandy. Żli sędziowie krzywdzą dobry lud*, 22.02.2021, <https://www.tygodnikprzeglad.pl/kasta-2-0> (dostęp: 29.11.2023).

Podkreślano też zastosowaną w paradokumencie konwencję językową, która miała służyć temu, aby przekonać widza o konieczności reformy wymiaru sprawiedliwości – posługiwano się więc słowami przemawiającymi do odbiorcy, takimi jak *układ, mafia, elita czy kasta*. Ten sposób przekazu powodował niebezpieczeństwo, że u wielu osób w oparciu o pokazywane negatywne przykłady ukształtuje się jednoznacznie krytyczny sposób widzenia polskiego wymiaru sprawiedliwości¹⁸.

O paradokumencie pisano również jako o „koszmaru” na wielu płaszczyznach oraz produkcji nudnej, rozmytej tak, że nie udało się przekazać widzom tego, na czym polega problem kastowości¹⁹. Ponadto krytykowano scenariusz i grę aktorską, dostrzegając jednocześnie, że w Polsce są rzeczywiście ludzie poszkodowani przez wymiar sprawiedliwości i to im powinny być przekazane pieniądze przeznaczone na ten serial²⁰.

W artykułach podnoszono również istotną kwestię celowego przyjęcia formy paradokumentu, który należy odróżnić od telenoweli dokumentalnej. Ta ostatnia charakteryzuje się tym, że występują w niej prawdziwi ludzie, pod własnym imieniem i nazwiskiem, a ingerencja reżysera jest niewielka. Natomiast w paradokumencie aktorzy wcielają się w postaci fikcyjne, a przedstawione historie, chociaż oparte na faktach, są w pełni wyreżyserowane²¹. Jak pisze K. Wawrzyniak, „*Kasta* w nowym wcieleniu, jako paradokument, nie jest zagrożona takimi oskarżeniami, nie musi trzymać się faktów. Niestety, wielu odbiorcom umyka to, że treść inspirowana aktami spraw sądowych wcale nie musi pokazywać, jak naprawdę działa polski wymiar sprawiedliwości. To daje propagandowej maszynie dużo większe pole do popisu”²². Warto w tym miejscu przypomnieć, że wspomniane „nowe wcielenie” nawiązuje do faktu, że zanim pojawił się serial *Kasta*, pod tym samym tytułem w TVP Info prezentowano przez kilka miesięcy program, w którym pokazywano autentyczne sprawy z polskich sądów i kontrowersyjne wyroki, jakie w nich zapadły²³. Okazało się jednak, że tego rodzaju produkcja niesie za sobą pewne niebezpieczeństwa. Podawano w niej konkretne nazwiska sędziów i stron postępowania, co pozwalało na reakcję tych osób, które nie zgadzały się ze sposobem przedstawiania spraw i dały temu wyraz w różnej postaci

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ W. Krzyżaniak, „*Kasta*”, czyli *paraprodukcja paraseriale o paraadwokatach z paraemocjami i parasensem (recenzja)*, <https://kultura.onet.pl/film/wywiady-i-artykuly/kasta-serial-tvp-recenzja-o-czym-jest-serial/dgnyz21> (dostęp: 29.11.2023).

²⁰ *Ibidem*.

²¹ K. Wawrzyniak, *op. cit.*

²² *Ibidem*.

²³ M. Wojtalik, „*Kasta*”, czyli *nowa broń w walce z sędziami*, 21.01.2020, <https://www.newweek.pl/polska/serial-kasta-recenzja/1wwf728> (dostęp: 29.11.2023).

– czy to składając skargę do Rzecznika Praw Obywatelskich²⁴, czy to informując media o sfałszowaniu dokumentu na potrzeby przekazu, jak to uczynił Prezes Sądu Okręgowego w Szczecinie²⁵. Warto w tym miejscu podkreślić, że w analizowanych komentarzach odbiorcy nie zawsze odróżniali serial *Kasta* od programu publicystycznego pod tym samym tytułem, co dodatkowo powodowało nieporozumienia, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii autentyczności i tożsamości występujących w tych produkcjach postaci. Problemy te spowodowały, iż zmieniono formę przekazu na paradokument, co jest niewątpliwie bardziej bezpieczne z punktu widzenia ewentualnych zarzutów i bardziej atrakcyjne dla widza. Każdy odcinek *Kasty* zawiera jednak informację, że przedstawiane historie są oparte na prawdziwych sprawach z polskich sądów, tyle że ustalenie tego, w jakich proporcjach oparto się na faktach, a w jakich jest to efekt pracy scenarzystów, nie jest w zasadzie możliwe.

Podjmując próbę wskazania dominujących opinii na temat paradokumentu, już na wstępie nasuwa się wniosek, że chociaż są one podzielone, to wydaje się, iż więcej osób wyraża przekonanie o ukazaniu w serialu rzeczywistego obrazu wymiaru sprawiedliwości w Polsce²⁶.

Analizując najbardziej wyraziste opinie, należy wskazać, że osoby dzielące przekaz płynący z paradokumentu zwracały uwagę na następujące kwestie.

Po pierwsze, zwolennicy serialu podkreślali, że przedstawia to, w jaki sposób faktycznie w Polsce działa prawo (utożsamiane z tym, w jaki sposób działają organy je stosujące), przy czym na czoło wysuwa się twierdzenie o nadmiernej władzy sędziów. W istocie więc Polską rządzą sędziowie²⁷, którzy uzurpują sobie prawo

²⁴ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Obywatel skarży się na program TVP pt. „Kasta”*. RPO prosi o opinię KRRiT, 4.03.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/obywatel-skarzy-sie-na-program-tvp-kasta-rpo-pyta-krrit> (dostęp: 29.11.2023).

²⁵ Rzeczpospolita, *Prezes sądu w Szczecinie: w programie „Kasta” sfałszowano oświadczenie sędzi*, 28.02.2020, <https://www.rp.pl/sady-i-trybunaly/art862461-prezes-sadu-w-szczecinie-w-programie-kasta-sfałszowano-oswiadczenie-sedzi> (dostęp: 29.11.2023).

²⁶ W przypisach zacytowano komentarze internautów ze wskazaniem źródła, którego pełen opis znajduje się w bibliografii. Część wypowiedzi przytoczono w całości, niektóre zaś we fragmentach, ale z zachowaniem oryginalnej pisowni. Wydaje się, że tylko część błędów ortograficznych może wynikać z niskiego wykształcenia, inne natomiast z niedbałości (zwłaszcza brak wyodrębnionych zdań czy znaków interpunkcyjnych), ale niektóre sprawiają wrażenie celowego działania w zakresie popełnianych błędów.

²⁷ „Bardzo lubię ten serial, niestety pokazane jest, jak w Polsce działa prawo. Winny czy nie, idzie siedzieć, albo płaci za coś, czego nie zrobił. Przykre, a sędziowie mają ponad władzę” (Romero) oraz „Jedyną prawdą w tym serialu to że sędzia to Car i Bóg. Może być złodziejem ale wyrok daje sprawiedliwy, paranoja” – cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „Bardzo ciekawy serial ale nie da się oglądać bez emocji nie mogę zrozumieć dlaczego ludzie którzy zostali pokrzywdzeni przegrywają na sali sądowej a sędziowie czy biegli sądowi zostają bezkarni jeżeli tak funkcjonuje prawo to ja dziękuję” – Małgorzata Ausenberg-Pazgan, cyt. za: Facebook, *KASTA serial TVP*,

do sprawowania władzy nad narodem²⁸. Podkreślano, że niektórzy sędziowie stają się politykami, a co najmniej są z nimi w bliskich relacjach, jak to miało miejsce w czasie rządów Platformy Obywatelskiej²⁹. Przy okazji tego rodzaju komentarzy ujawniły się poglądy polityczne internautów, nawoływali bowiem do głosowania na partię, która jako jedyna jest w stanie „powstrzymać tę bandę”³⁰, aby nie zapadały niezrozumiałe wyroki uniewinniające ludzi, którzy oskarżają broniących granic polskich żołnierzy czy bezpodstawnie skazujące za podniesienie zarzutu zdrady dyplomatycznej³¹. Przedstawiane w *Kaście* sprawy były więc inspiracją do wyrażania opinii na temat innych jeszcze kontrowersyjnych wyroków wydawanych w polskich sądach.

Po drugie, wskazywano, że serial przedstawia prawdziwy wizerunek wymiaru sprawiedliwości w Polsce³². Uznawano przy tym za nieuzasadnione zastrzeżenia prawników reagujących na przedstawione w serialu treści, zwłaszcza gdy pokazywana jest bezradność zwykłych ludzi pozbawionych znajomości³³. Tym

https://www.facebook.com/people/KASTA-serial-TVP/100063816593302/?locale=de_DE, dostęp: 29.11.2023).

²⁸ „Sędziowie to ludzie którzy ubrdali sobie że są władzą nad narodem, a tak w zasadzie są po to by rozsądzać spory stosując prawo uchwalone przez parlament, czy nikt nie może im tego uświadomić, czy są tak tępi aby tego nie zrozumieć” – dziadek, cyt. za: *Telemagazyn, Kasta*, 2023, <https://www.telemagazyn.pl/serial/kasta-2651822> (dostęp: 29.11.2023); „każdego dnia osobnicy w togach krzywdzą rzesze Polaków, zamiast orla na łańcuchu powinni mieć napis-Jestem Bogiem, mogę wszystko” – odyn11, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

²⁹ „Tego, że sędziowie (część) coraz bardziej staje się politykami ,tego też pan nie widzi? Słynny film z wychodzącymi sędziami z politykami z »meliny« Platformy Obywatelskiej też pan nie widział. To niezależne sądy idą!!!! (...)” – J.T., cyt. za: *Salon24, Serial o przestępcach w togach. TVP rezygnuje z „Kasty”*, 9.12.2022, <https://www.salon24.pl/newsroom/1269575,serial-o-przestepcach-w-togach-tvp-rezygnuje-z-kasty> (dostęp: 29.11.2023).

³⁰ „(...) Film z »meliny« Platformy Obywatelskiej –Czytelnik = Żurek, Schetyna, Gersdorf, Czarzasty i inni z totalnych ,jak na dłoni widać to ohydne ,obludne towarzystwo. Głosujcie na PIS, tylko on może tą bandę powstrzymać. Ale musi mieć większość!!!!” – J.T., cyt. za: *Salon24, op. cit.*

³¹ „Gdy Kurdej-Szatan ubliża i rzuca oskarżenia od morderców Polskim żołnierzom, kastowy sąd uniewinnia tą dzikire, ale jak J.Kaczyński zarzucił Sikorskiemu zdradę dyplomatyczną to jest wyrok!!! (...) Ludzie czy taki skandal i taka samowola kasty i Platformy Obywatelskiej ma trwać!!!! (...)” – J.T., cyt. za: *Salon24, op. cit.*

³² „Bardzo ciekawy serial. Ukazuje prawdziwe oblicze sprawiedliwości” – *Telewidz (z r.)*, cyt. za: *Wirtualnemediia, Koniec serialu „Kasta” nadawanego w TVP1*, 2022, <https://www.wirtualnemediia.pl/komentarze/koniec-serial-kasta-tvp1/page:6> (dostęp: 30.06.2023).

³³ „Prawnika oburzenie bardzo nie na miejscu. Każdy, kto miał styczność z polskim sądownictwem, wie, jak bezkarni są ci, którzy mają stanowić prawo. I jak bardzo bezradny jest zwykły obywatel bez koneksji (...)” – *Maja*, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „Oj boli prawda boli. Kasta często ma nieczyste ręce i takie przykłady powinny być przekazywane opinii publicznej” – *Obserwator*, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „Film *Kasta* jest odzwierciedleniem tego co dzieje się w sadach, dlatego reformy sądownictwa w Polsce są b.potrzebne. tylko dlaczego tak długo trwają!!!” – *jacek 62*, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „pokazali prawdę, a ta kolia w oczy. Czego się boją? Tego syfu, co przez lata tworzyli” – *misiek54*, cyt. za: *WP Teleshov, „Kasta” znika*

prawnikom, którzy krytykowali serial i dostrzegali w nim błędy, zarzucano, że należą do ludzi kasty, a fikcję mylą z rzeczywistością, gdyż tego rodzaju produkcja nie stanowi źródła prawa³⁴. Co więcej, część komentujących wyrażała pełne przekonanie, że przedstawione w serialu historie są autentyczne (powołując jako argument istotę paradokumentu, który jest oparty na faktach), a osoby, które w to nie wierzą, były traktowane jako cechujące się niskim poziomem intelektualnym³⁵. Podkreślano również, że serial nie jest wymierzony wyłącznie w sędziów (na co zwracali uwagę krytycy paradokumentu), pokazuje bowiem także przedstawicieli innych zawodów prawniczych³⁶.

Po trzecie, komentarze potwierdzały obiegową opinię o polskich sądach, zgodnie z którą idzie się do nich po wyrok, a nie po sprawiedliwość; poza tym szerzy się w nich korupcja, a zwykli ludzie stają się ofiarami układów. Zastosowane w produkcji uproszczenia, krytykowane przez przeciwników serialu, jego zwolennicy uznawali za konieczne ze względu na ograniczenia czasowe³⁷.

Po czwarte, zwolennicy serialu podkreślali, iż w sądach mamy do czynienia z układami, tyle że ludzie dowiadują się o nich dopiero w momencie, kiedy dotyczy to ich osobiście. Sędziowie są przy tym oceniani negatywnie – jako osoby leniwe, dążące do przedłużania toczących się spraw i pozbawione własnej inicjatywy³⁸. Niewątpliwie własne negatywne doświadczenia z wymiarem sprawiedli-

z *TVP. Paradokument budził kontrowersje*, 9.12.2022, <https://teleshov.wp.pl/kasta-znika-z-tvp-paradokument-pokazywal-sedziow-jako-gorszy-sort-6842699933116992a> (dostęp: 29.11.2023); „*Kasta* pokazuje rzeczywisty obraz z jakim ludzie się stykają w sądach” – poszkodowany, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

³⁴ „Aktywny zawodowo prawnik bierze na serio serial telewizyjny? Rozumiem, że starszym albo słabo wykształconym ludziom fikcja może się mieszać z rzeczywistością – ale że wykształconemu i raczej młodemu prawnikowi? Współczuje jego klientom...” – Matrowski, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

³⁵ „(...) Zapewniam (...) że każda historia przedstawiona w tym programie jest autentyczna i ma 100% odzwierciedlenie w prowadzonych postępowaniach oraz orzeczeniach i wyrokach sądów. (...)” – glock, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „(...) co do prawdziwości historii nie ma wątpliwości...” – Oooo, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

³⁶ „(...) Serial *Kasta* nie jest wymierzony tylko i wyłącznie w środowisko sędziowskie, porusza także grupy adwokatów, notariuszy czy prokuratorów” – Małgorzata Ausenberg-Pazgan, cyt. za: Facebook, *op. cit.*

³⁷ „*Kasta* jest paradokumentem, zadaniem którego, o czym piszą twórcy, jest na postawie prawdziwych spraw pokazanie jak chory jest tzw. wymiar sprawiedliwości. Zatem siłą rzeczy w 20 minutowym filmie są skróty czasowe, uproszczenia. Wszystko po to by pokazać jak traktowani są ludzie którzy idą do Sądu po sprawiedliwość a padają ofiarą korupcji i zmywy. Nie na darmo funkcjonuje powiedzenie, że do polskich sądów idzie się po wyrok a nie po sprawiedliwość” – Wroclauer, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

³⁸ „(...) Układy rządzą w sądach. Potrafią zmienić ofiarę w winnego. Każdy otwiera szeroko oczy dopiero jak trafi na niego” – Fort, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

wości wzmacniają przekaz medialny³⁹. Zauważano, że osoby broniące sędziów zmieniłyby zdanie, gdyby to im została przez sędziów wyrządzona krzywda⁴⁰. W zdegenerowanym środowisku prawniczym dostrzegano wprawdzie, że mogą być uczciwi sędziowie, ale w mniejszości⁴¹. Wspomniane układy są odpowiednikiem mafii, przy czym są one szczególnie widoczne w tzw. Polsce powiatowej⁴².

W komentarzach wypowiedziano wiele krytycznych słów na temat prawników, w szczególności sędziów. Przypominano, że to sędziowie, określający siebie jako „nadzwyczajną kastę”, wzajemnie kryją swoje bezprawne i nieetyczne działania oraz z reguły nie ponoszą za nie odpowiedzialności⁴³, mimo że niejednokrotnie to zwykli przestępcy⁴⁴. Podkreślano też, iż współcześnie nie istnieje klasyczny trójpodział władzy; sędziowie to zwykli urzędnicy, a nie osoby o nadzwyczajnych właściwościach⁴⁵. Kastowość sędziów polega m.in. na tym, że są surowi dla zwykłych ludzi, a pobłażliwi dla zamożnych⁴⁶. Generalnie kasta sędziowsko-prokuratorsko-adwokacka jest bezkarna. Porównuje się ogrom cierpień, które wyrządziła do tych spowodowanych przez komunistów, z których się częściowo

³⁹ „(...) Ja słyszę to często od ludzi w rozmowach niekoniecznie o tych samych sympatiach politycznych i ilość programów interwencyjnych we wszelakich mediach to potwierdza. Tak przeciąganie spraw i lenistwo sędziów, zero własnej inicjatywy, bla bla i mnożenie problemów, tak jestem tego świadkiem występując jako świadek w ostatnich kilku latach (...)” – KIJO, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁴⁰ „Myślę, że gdyby sędzia z kasty zrobiłby ci krzywdę osobiście, to wtedy byś zareagował. (...)” – J.T., cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁴¹ „Środowisko miało się oczyścić ale się niestety totalnie zdegenerowało. (...) Wierzę, że są też uczciwi sędziowie ale giną w masie i pewnie żyją pod taka presją, że nie ma czego zazdrościć” – Halina Labuz, Salon24, *op. cit.*

⁴² „W Polsce praktycznie nie ma mafii zastąpiła ją lokalna sitwa w każdym powiecie (...) Byłem za kara śmierci ale gdy na własnej skorze odczułem ta pseudo sprawiedliwość. to uważam że jak za SULEIMANA w Turcji który przybił sędziów do drzwi meczetów, tak powinno być w POLSCE (...)” – Pokrzydzony, cyt. za: Telemagazyn, *op. cit.*

⁴³ „Nadzwyczajna kasta tak powiedzieli sami o sobie i w nadzwyczajny sposób jeden drugiego kryje i nikomu włos z głowy nie spadł do tej pory. Ale prawda boli dlatego takie oburzenie. (...)” – FKA, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁴⁴ „Ten serial pokazuje ilu Sędziów przestępców jest przestępcami i nie ponoszą odpowiedzialności karnej! To jakiś żart! Jak może przestępca być Sędziom!!!” – Albert Rory, cyt. za: Facebook, *op. cit.*

⁴⁵ „Mamy XXI wiek. Większość z nas ma wyższe wykształcenie często nie jedno. I ktoś chce nam wmówić, że mamy w kraju jakichś nadzwyczajnych bożków sprawiedliwości, którzy potrafią rozpoznawać kłamstwo, być uczciwymi, mądrymi i jeszcze znać tony przepisów. Otóż sędzia to zwykły urzędnik, z określonymi uprawnieniami. Nie ma on żadnej legitymacji do bycia jakąś odrębną i niezależną władzą. Obsada stanowiska sędziego nie ma żadnej demokratycznej legitymacji. We współczesnych czasach nie da się ludziom już wmawiać bajek o wymiarze tzw. sprawiedliwości i III odrębnych władzach” – argo, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁴⁶ „(...) to Sędziowie siebie nazwali KASTĄ, i widać to po wyrokach sądowych dla maluczkich są surowi !!!! dla majątnych pobłażliwi i dla przestępców w swoich szeregach też krzywdy zrobić nie pozwolą. (...)” – fstdfuyg, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

wywodzi⁴⁷. Okazało się również, że tzw. afera billboardowa, w której dyskredytowano sędziów, pokazując różne niewłaściwe zachowania niektórych z nich, przyniosła efekty, gdyż przypomniano o nich w komentarzach⁴⁸. Pojawił się też wątek związany z wykształceniem członków kasty – jest ono po to, aby bronić ludzi władzy i osoby znane⁴⁹. Wskazywano, że to za publiczne pieniądze doszło do stworzenia „państwa w państwie”⁵⁰.

Po piąte, z komentarzy na temat serialu wynika, że linia podziału między zwolennikami a przeciwnikami paradokumentu nie musi leżeć na linii podziałów partyjnych. Ponadto ciekawe jest to, że niektórzy widzowie wyrażali przekonanie, iż nazwiska podawane w przedstawianych sprawach są prawdziwe. Nawet osoby niebędące zwolennikami partii rządzącej dostrzegały prawdziwość przekazu na temat „kasty prawniczej” w Polsce i możliwość weryfikacji autentyczności udziału przedstawicieli poszczególnych zawodów prawniczych w pokazywanych sprawach⁵¹. Należy zaznaczyć, że w paradokumencie brak jest wprost wyrażonych wniosków *de lege ferenda* odnośnie do sposobów naprawy systemu wymiaru sprawiedliwości w Polsce, ale sam przekaz jest na tyle sugestywny, że nawet mało wyrobiony widz jest w stanie takie postulaty na przyszłość sformułować, zwłaszcza zaś dać przyzwolenie władzy na reformę, która spowoduje, że system będzie działał w interesie zwykłych ludzi, a nie przeciwko nim. Na poziomie wyrażanych w sieci komentarzy pojawiły się wyraźne, czasem nawet radykalne postulaty odnośnie do możliwości uzdrowienia chorego wymiaru sprawiedliwości, w tym całkowitego przebudowania sądownictwa, swoistego resetu i stworzenia go od podstaw⁵². Niektórzy internauci proponowali o wiele bardziej radykalne

⁴⁷ „(...) Wszyscy wiedzą jak bezkarna jest kasta sędziowsko prokuratorsko adwokacka. Tyle łez, cierpienia i krzywdy to spowodowali jedynie komuniści, którzy notabene po części właśnie stali się tą kastą” – konkretny, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁴⁸ „Nieposzlakowani sędziowie , którzy »przypadkiem« zwijają gotówkę w sklepie, wynoszą sprzęt elektroniczny bez zapłacenia w kasie , uwalniają od aresztu różnych zbirów , przymykają oczy na bandycką działalność różnej maści biznesmenów , ale »swoich« , z politycznego układu . Arogancy dla zwykłych ludzi na rozprawach , nabuzowani swoim przeświadczeniem o własnej wyższości . Trzeba wreszcie w sądownictwie zrobić porządek” – Kasta, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁴⁹ „po to się kształci Kastę za publiczne pieniądze żeby broniła polityków rządzących, celebrytów top modelki, milionerów itd.” – nie wiecie?, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁵⁰ „za publiczne pieniądze podatników wykształciła się Kasta i stworzyła państwo w państwie . Zaorać to i stworzyć od podstaw nowy wymiar sprawiedliwości którym sędziowie prokuratorzy będą dopowiadali karnie za naruszanie prawa” – i to szybko, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁵¹ „Dlaczego prawnicy nie złożą do prokuratury przestępstwo w głoszenia nieprawdziwych sądowych danych w celu manipulacji społeczeństwem. Jeżeli jest to program edukacyjny to powinien edukować a nie kłamać, kłamać itd. I odpowiedź: »widocznie taka prawda«” – Kwikkk, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵² „Jestem przeciwnikiem PISu ale czasem oglądam te KASTE, jeżeli sędziowie i inni czują się oczernieni przez ten serial ,to mogą wniesć sprawę do sądu. Jeżeli twórcy podają nazwiska i imiona sędziów którzy brali łapówki wydając krzywdzące wyroki Podawane

działania, obwiniając przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i osoby z nimi współpracujące za wszelkie zło – skorzystanie z doświadczeń innych i wieszanie za nogi jako formy reedukacji⁵³. Co ciekawe, pojawiły się również inne propozycje o charakterze systemowym. Na przykład zaproponowano wprowadzenie w Polsce instytucji ławy przysięgłych, tyle że z zastrzeżeniem, że takie rozwiązanie mogłoby nie odpowiadać rządzącym, gdyż nie będą mieli wpływu na wydawane wyroki⁵⁴. Zgłoszono też propozycję oddania decyzji sądowych w ręce ławników, a sędziowie mieliby za zadanie jedynie nadawać wyrokom prawną formę⁵⁵.

Po szóste, dostrzegano, że serial dostarczył ciekawych wątków poza swoim głównym tematem, związanych z osobistymi losami występujących w nim postaci, a więc realizuje jednocześnie funkcję rozrywki dla widza⁵⁶.

Po siódme, na podatny grunt padły także przykłady zachowania sędziów na sali sądowej, gdzie sędziowie są aroganccy, a zwykli ludzie, w szczególności emeryci, czują się źle traktowani⁵⁷.

nazwiska łatwo sprawdzić czy są sędziami, adwokatami itp. Serial trwa dość długo i CISZA- „nikt nie wnosi oskarżeń!!!!!!!!!!!!!!” – Przeciwnik PiS-u, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „Nie popieram PiS-u i unikam ich propagandowej telewizji. Jednak akurat serial *Kasta* w uproszczonym przekazie pokazuje co może i co robi kasta prawnicza w Polsce. (...) Sytuację może tylko uzdrowić totalny reset sądownictwa. Zburzenie i stworzenie od nowa. Nie może być tak, że sędzia jest praktycznie bezkarny bo rodzi to patologie (...)” – Antysys, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵³ „Sędziowski »włoski strajk« czyni każdą czynność sądową jak najwolniej, wydłużać rozprawę do granic absurdu czyli latami. Moi włoscy znajomi w Nowym Jorku gdy im to opowiadam o zwyrodniałym beczelnym polskim sądownictwie o prokuratorach, rzeczoznawczach wyceniających na życzenie bezpieki, notariuszach okradających Polaków (...) odpowiedzieli jedno razem i zgodnie: Polacy muszą zrobić taki porządek z sądownictwem tak jak Włosi zrobili z faszystami a szczególnie z Mussolinim: Wywlekać z sądów i natychmiast wieszac »ZA NOGI« nie za szyję, To ma być forma reedukacji nie morderstwa. I każdy pokrzywdzony może regulaminowo podejść wypomnieć krzywdy i podyndac sądowym nietoperzem” – No, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵⁴ „Wiadomo, że system wymiaru sprawiedliwości jest chory. Jest jego proste naprawienie bez przekonywania ludzi serialami. Wystarczy na wzór Stanów wprowadzić ławę przysięgłych i pozamiatane. Myślę, że PiS to nie pasuje bo nie będzie rządzący miał wpływ na wyrok” – J23, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵⁵ „(...) Prawo utworzyli nam prawnicy, które mało co ma wspólnego ze sprawiedliwością. Brak kontroli nad sędziami to porażka, powinni decydować ławnicy a sędziowie ubierać wyrok w formy prawne” – Radek, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵⁶ „Pał diabli sędziów serial miał swoje wątki. Detektyw Czarek zszedł się z prawniczką, inną znalazł dziewczynę. dynamiczna akcja i niestety cała prawda! Na sędziów nie trzeba szczuć, sami się wyeliminują. Wątki są otwarte, mam nadzieję, że serial wróci” – OnmikWeWa, cyt. za: *Wirtualnedia, Koniec serialu...*

⁵⁷ „(...) Jak będziecie mieli okazję uczestniczyć w rozprawie (...) to zobaczcie, jak sędziowie się zachowują na sali - arogancja, buta - kpina z wymiaru sprawiedliwości i dotyczy to większości sędziów w sprawach emerytów” – Jeremi, cyt. za: *Telemagazyn, op. cit.*; „Aroganccy dla zwykłych ludzi na rozprawach, nabuzowani swoim przeświadczeniem o własnej wyższości. Trzeba wreszcie

W tym miejscu należy podkreślić, że mediach społecznościowych wypowiadali się również przeciwnicy paradokumentu, którzy zwrócili uwagę na następujące kwestie.

Po pierwsze, podkreślano, że głównym, a nawet jedynym celem paradokumentu jest zniszczenie dotychczasowego systemu wymiaru sprawiedliwości i zastąpienie go nowym, tyle że nie ma wątpliwości, iż będzie on działał w interesie partii rządzącej⁵⁸. Nie chodzi więc o ulepszenie systemu, lecz wyłącznie o zmiany personalne, przy czym uważano, że zamierzony cel został osiągnięty⁵⁹. Zarzucano serialowi tendencyjność⁶⁰ oraz wskazywano, że trudno nie dostrzec założonego z góry krytycznego nastawienia do sędziów⁶¹. Ponadto pytano o sprawy prowadzone przeciwko sędziom w okresie rządów Prawa i Sprawiedliwości⁶² oraz podkreślano krzywdę, jaką zrobiono sędziom w ostatnich latach⁶³.

Po drugie, krytykowano sposób przedstawienia spraw w paradokumentcie (należy podkreślić, że były one dla osób pokrzywdzonych dramatyczne), porównując takie działania dosadnie – do działania środka na przeczyszczenie⁶⁴. Krytyczne były też wypowiedzi na temat gatunku, jaki reprezentuje serial, a także odbiorców przekazu i samej telewizji, dla której go wyprodukowano⁶⁵. Zarzucano

w sądownictwie zrobić porządek” – Ame, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „Prawdę pokazują jak sądy traktują Polaków idziesz do sądu i nie możesz wyrazić swojego zdania odezwać prawo jest dla bogatych biedny zawsze dostanie po tyłku bo co niewygodny temat a adwokaci wcale nie lepsi nie raz wezmą kasę a człowiek i tak przegra sprawę nie w tym obrzydliwym kraju sprawiedliwości” – Ame, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁵⁸ „jedynym celem tvp jest zniszczenie wymiaru sprawiedliwości i uczynienie z sądów powolnego narzędzia pis-u i jego popleczników wyłącznie w ich interesie” – Frt, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁵⁹ „Po komentarzach widać że zamierzony cel osiągnięto” – melduję wykonanie zadania, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁶⁰ „(...) ten program był tendencyjny pokazujący tylko jedną stronę wiadomo którą a przemilczała drugą stronę też wiadomo którą więc dobrze że ten program zniknie” – Jaro, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁶¹ „i czego się spodziewać po tvpis? To norma. Nie da się tego oglądać, to nastawienie na sędziów ... najlepiej ich zaraz zamknąć bez wyroku” – Grzenkowicz Tomasz Sierakowice, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁶² „Ilu sędziów za rządów Pisu zostało oskarżonych lub skazanych za korupcję?” – mariajonna 2016, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁶³ „Tysiące uczciwych i wiernych przysiędże sędziów stają się zakładnikami głośnych i pełnych nienawiści, fałszu hasel złoczyńców nominowanych przez PiS na najwyższe stanowiska w polskim sądownictwie” – Polanka73, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁶⁴ „Chciałem ostatnio od lekarza receptę na środek na przeczyszczenie. »Włącz Pan sobie TVP« powiedział. (...)” – Gastyk, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁶⁵ „Paradokument dla parananormalnych i parauczciwych.... Paratelewizja....” – Telewidz, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

paradokumentowi, że to gatunek wzbudzający u widzów negatywne emocje⁶⁶, a ten został źle zrealizowany i jest nudny⁶⁷.

Po trzecie, w komentarzach zwracano uwagę na to, że w czasie emisji serialu miały miejsce kontrowersyjne zachowania zwolenników aktualnie rządzących i pojawiało się (retoryczne) pytanie, czy w paradokumencie pojawią się afery nowej władzy dotyczące wymiaru sprawiedliwości⁶⁸. Na wiadomość o zakończeniu produkowania serialu zareagowano m.in. takim przypuszczeniem, że rządzący obawiają się, iż sami staną się bohaterami tego rodzaju programu po zmianie władzy⁶⁹.

Po czwarte, porównywano paradokument do programów przygotowywanych na polityczne zamówienie w państwach niedemokratycznych⁷⁰, a nawet podejrzewano, że celem władzy jest wprowadzenie dyktatury⁷¹. Na wiadomość o zakończeniu serialu zastanawiano się w komentarzach nad tym, kto personalnie zabronił jego kontynuacji⁷², uznając fakt ten za oznakę zmian w rządzie na stanowisku Ministra Sprawiedliwości⁷³. W nawiązaniu do afery billboardowej uważano, że być może temat uległ wyczerpaniu⁷⁴.

Po piąte, niejako w odpowiedzi na zarzuty zwolenników serialu, że prawnicy nie reagują pozwami na treści w nim przedstawione, przeciwnicy paradokumentu

⁶⁶ „Nie znoszę i nie oglądam dokumentów fabularyzowanych w jakiegokolwiek stacji. Nastawione na wzbudzanie i podkreślanie negatywnych emocji u widza” – Gaga, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁶⁷ „(...) serial nieciekawy nuda” – Michu, cyt. za: Wirtualnemediia, *Koniec serialu...*; „Super, nie lubiałam tego serialu. Pamiętam odc. o przemocy wobec dziecka” – Super Idol, cyt. za: Wirtualnemediia, *Koniec serialu...*

⁶⁸ „nie oglądam bądziwia, lecz jestem ciekawa czy o Piebiaku i aferze hejterskiej już było? Wszak to dopiero jest tzw. kasta!” – figa, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*; „(...) Nie doczekam się odcinka o ubogim premierze dwukrotnie skazanym w trybie wyborczym za kłamstwa” – Twój nick, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁶⁹ „Po prostu PiS kasta boi się że wyjdą ich przekrety i po zmianie władzy ktoś o nich zrobi program” – Zbyszek, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

⁷⁰ „(...) Przecież to zamówienie na program rodem z Rosji lub Białorusi. Poza tym skoro dostaje się rocznie 2mld to nie pozostaje nic innego jak odbieranie wiadomości z Nowogrodzkiej ... (...)” – ewq, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁷¹ „Taki serial szczujący na konstytucyjną władzę to tylko tam, gdzie chce się podporządkować sędziów politykom wprowadzającym tym sposobem dyktaturę” – Połanka73, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁷² „Ciekawe, kto zabronił...” – ogrodniczka, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁷³ „najważniejszy znak potencjalnego wyrzucenia Ziobry z rządu” – Piotr, cyt. za: Wirtualnemediia, *Koniec serialu...*

⁷⁴ „paradokumentalny.. ukradli już te 2 wiertarki i kiełbasę? i temat się wyczerpał?” – po między, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

zauważali, iż postacie nie są prawdziwe, a to powoduje, że prawnicy nie mogą się skutecznie bronić⁷⁵.

Po szóste, i jak się wydaje bardzo istotne, podnoszono argumenty, że tego rodzaju przekaz prowadzi do skłócania społeczeństwa⁷⁶. Pojawiły się nawet mocne słowa o podobieństwie takich działań do postępowania faszystów⁷⁷.

Po siódme, dostrzegano nieuprawnione uogólnienia dotyczące prawników. Winą za różnego rodzaju błędy obarczono członków społeczeństwa, a bliżej – ludzką naturę, która jest słaba wobec różnego rodzaju pokus, co powoduje tendencję do wykorzystywania swojej pozycji wobec innych. Stosowanie zbiorowej odpowiedzialności może zniszczyć demokrację⁷⁸. Podnoszono, że takie skłócanie społeczeństwa może doprowadzić do powstawania produkcji o innych grupach zawodowych, które w danym momencie są nieprzychylnie władzy i trzeba je zdyskredytować w oczach społeczeństwa⁷⁹.

PODSUMOWANIE

Jak widać, w przytoczonych i przeanalizowanych ogólnie komentarzach większy poziom emocji społecznych wykazywali zwolennicy paradokumentu niż jego przeciwnicy, choć można również znaleźć wypowiedzi, że trudno się zorientować, komu przyznać rację – rządzącym czy środowisku sędziowskiemu⁸⁰. Komentarze zamieszczali w sieci nie tylko widzowie serialu, lecz także osoby, które wprawdzie go nie oglądały, ale miały już wyrobione zdanie o polskim wymiarze sprawiedliwości i chciały się podzielić swoją opinią na ten temat. Nawet jeżeli dostrzegano co najmniej przerysowanie obrazu sędziów i innych prawników oraz krytykowano telewizję, dla której wyprodukowano serial, oskarżając ją o uprawianie propagandy

⁷⁵ „Te postacie i sytuacje są całkowicie fikcyjne czyli zmyślane więc nie można za film podać ich do sądu (...)” – maja, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁷⁶ „Straszne !!!! Skłócanie społeczeństwa !!!! Do czego to nas doprowadzi. Władzo opamiętaj się !!!!” – Julka, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁷⁷ „Czy to nie faszyci napuszczali motloch na wybraną grupę społeczną?” – Allan, cyt. za: Salon24, *op. cit.*

⁷⁸ „(...) to nie jest wina sądu starego czy nowego – zreformowanego, to siedzi w ludziach którzy bez skrupułów wykorzystują zajmowane stanowiska do własnych celów, tak jest w sądzie, tak jest w rządzie, wśród lekarzy, nauczycieli, kleru w każdej »kaście« to jest, owszem nie można uogólniać i mierzyć wszystkich jedną miarą (...) ludzie najlepszy system, najlepszą demokrację wykrzywią i zniszczą” – Janusz, cyt. za: K. Meller (oprac.), *op. cit.*

⁷⁹ „Szkoda...ale zaraz TVPis znajdzie kolejną grupę która będzie mieszać z błotem. Może serial »Piguły« o pielęgniarkach?? Nie ma to jak nastawiać widzów przeciwko innym” – Jolanta65, cyt. za: Wirtualnemedi, *Koniec serialu...*; „Serial stworzony na polityczne zamówienie Ziobry w celu szczyucia społeczeństwa na środowisko sędziowskie. Co kolejne? Serial paradokumentalny szczyjący na lekarzy bądź nauczycieli?” – 8 stars, cyt. za: Wirtualnemedi, *Koniec serialu...*

⁸⁰ „Patrząc z boku człowiek jest zdezorientowany kto ma rację, kto ma interes . PiS czy środowisko sędziowskie” – Fun, cyt. za: WP Teleshov, *op. cit.*

i manipulację, to z reguły nie negowano potrzeby zmian w polskim wymiarze sprawiedliwości. Wątpliwości bardziej wywoływał sam sposób przekazu, jego forma niż ogólny negatywny obraz polskiego wymiaru sprawiedliwości. Obawiano się przede wszystkim skłócania i tak już mocno podzielonego polskiego społeczeństwa. Zwraca uwagę, że niewiele było komentarzy wprost broniących członków środowiska prawniczego. Nie dostrzegano w szczególności tego, że dochodzenie do pełnienia różnego rodzaju funkcji w wymiarze sprawiedliwości następuje po przejściu dość długiej i trudnej drogi w toku edukacji prawniczej. Podobnie nie zauważono, że jest to praca stresująca i odpowiedzialna. To na organy stosujące prawo niejednokrotnie przenoszona jest wina za krytycznie oceniany kształt regulacji prawnych. Wydaje się, że można w sposób uprawniony przypuszczać, iż w najbliższym czasie nie poprawi się znacząco pozycja prawników w rankingach zaufania i prestiżu zawodów. Z jednej strony wynika to z pewnych zastanych przekonań na temat prawników i kojarzenia zetknięcia się z nimi w sytuacjach dotyczących ludzi kłopotów. Z drugiej strony negatywny wizerunek większości środowiska prawniczego mógł zostać pogłębiony przez przekaz, jaki został zaprezentowany w paradokumencie *Kasta*, co potwierdza wiele przedstawionych w niniejszym opracowaniu komentarzy zamieszczonych w sieci.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Czopek M. et al., *Rola mediów w kreowaniu wizerunku*, „Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych” 2016, z. 9.
- Dorenda-Zaborowicz M., *Marketing w social media*, „Nowe Media” 2012, nr 3, DOI: <https://doi.org/10.12775/NM.2012.003>.
- Guss A., *Wpływ negatywnej kreacji prawników w filmach na postrzeganie zawodów prawniczych*, „Palestra” 2021, nr 11.
- Jenkins H., *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*, Warszawa 2007.
- Kaplan A.M., Haenlein M., *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, “Business Horizons” 2010, vol. 53(1), DOI: <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>.
- Kozłowska A., *Wpływ mass mediów na życie społeczne*, [w:] *Wybrane problemy współczesnego świata w refleksji socjologicznej*, red. J. Gładys-Jakóbk, E. Firlit, Warszawa 2016.
- Pawlak-Hejno E., *Obraz sądu w court-show „Sędzia Anna Maria Wesołowska”*, [w:] *Wymiar sprawiedliwości a media*, red. J. Sobczak, G. Tylec, Warszawa–Opole 2012.
- Zeidler K., *Prawo w filmie jako przejaw estetyki prawa i szczególny przypadek kierunku prawo i literatura*, „Archiwum Filozofii Prawa” 2021, nr 1, DOI: <https://doi.org/10.36280/AFPiFS.2021.1.8>.

Źródła internetowe

- Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Obywatel skarży się na program TVP pt. „Kasta”. RPO prosi o opinię KRRiT*, 4.03.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/obywatel-skarzy-sie-na-program-tvp-kasta-rpo-pyta-krrit> (dostęp: 29.11.2023).

- Empemedia, *Internet i Social Media w Polsce 2022 – raport*, <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport> (dostęp: 29.11.2023).
- Facebook, *KASTA serial TVP*, https://www.facebook.com/people/KASTA-serial-TVP/100063816593302/?locale=de_DE (dostęp: 29.11.2023).
- Gladwell M., Shirky C., *From Innovation to Revolution. Do Social Media Make Protests Possible?*, 19.01.2011, <https://www.foreignaffairs.com/world/innovation-revolution> (dostęp: 29.11.2023).
- Hasło: *Paradokument*, [w:] *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/paradokument.html> (dostęp: 29.11.2023).
- Jabłoński A., *Krótka historia seriali paradokumentalnych w Polsce*, 10.12.2015, <https://www.today.pl/JX69c> (dostęp: 29.11.2023).
- Krzyżaniak W., „Kasta”, czyli *paraprodukcja paraseriału o paraadwokatach z paraemocjami i parasensem (recenzja)*, <https://kultura.onet.pl/film/wywiady-i-artykuly/kasta-serial-tvp-recenzja-o-czym-jest-serial/dgnyz21> (dostęp: 29.11.2023).
- Meller K. (oprac.), *Prawnik rozprawił się z „Kastą”. Obnażył manipulację TVP*, 18.02.2021, <https://teleshov.wp.pl/obnazył-manipulacje-tvp-prawnik-nie-zostawil-suchej-nitki-na-kascie-6609509779430240a> (dostęp: 29.11.2023).
- Pankowski K. (oprac.), *Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości*, Komunikat z badań CBOS nr 95/2022, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_095_22.PDF (dostęp: 29.11.2023).
- Rzeczpospolita, *Prezes sądu w Szczecinie: w programie „Kasta” sfalszowano oświadczenie sędzi*, 28.02.2020, <https://www.rp.pl/sady-i-trybunaly/art862461-prezes-sadu-w-szczecinie-w-programie-kasta-sfalszowano-oswiadczenie-sedzi> (dostęp: 29.11.2023).
- Salon24, *Serial o przestępcach w togach. TVP rezygnuje z „Kasty”*, 9.12.2022, <https://www.salon24.pl/newsroom/1269575,serial-o-przestepcach-w-togach-tvp-rezygnuje-z-kasty> (dostęp: 29.11.2023).
- Telemagazyn, *Kasta*, 2023, <https://www.telemagazyn.pl/serial/kasta-2651822> (dostęp: 29.11.2023).
- Wawrzyniak K., *TVP w służbie propagandy. Żli sędziowie krzywdzą dobry lud*, 22.02.2021, <https://www.tygodnikprzeglad.pl/kasta-2-0> (dostęp: 29.11.2023).
- Wirtualnedia, *987 tys. widzów serialu paradokumentalnego „Kasta” w TVP1*, 5.12.2020, https://www.wirtualnedia.pl/artykul/serial-kasta-tvp1-opinie-wyniki-ogladalnosc_1 (dostęp: 29.11.2023).
- Wirtualnedia, *Koniec serialu „Kasta” nadawanego w TVP1*, 2022, <https://www.wirtualnedia.pl/komentarze/koniec-serial-kasta-tvp1/page:6> (dostęp: 30.06.2023).
- Wojtalik M., „Kasta”, czyli *nowa broń w walce z sędziami*, 21.01.2020, <https://www.newsweek.pl/polska/serial-kasta-recenzja/1wwf728> (dostęp: 29.11.2023).
- WP Teleshov, *„Kasta” znika z TVP. Paradokument budził kontrowersje*, 9.12.2022, <https://teleshov.wp.pl/kasta-znika-z-tvp-paradokument-pokazywal-sedziow-jako-gorszy-sort-6842699933116992a> (dostęp: 29.11.2023).

ABSTRACT

The article is of a scientific and research nature. It addresses the problem of social reaction to the image of the legal community, which was presented in the para-documentary titled *Caste* (in Polish: *Kasta*). The series aroused social emotions, was noticed by viewers and caused many comments, which is worth investigating. The main thesis of the study is based on the assumption that the television broadcast could have influenced the strengthening of the negative image of lawyers in Polish society, which can be examined by analyzing the comments of Internet users posted online, including social media. Based on the analysis carried out on specific research material – the comments from Internet users, it turned out that the supporters of the para-documentary, convinced

that it presents a true picture of the Polish justice system, showed a higher level of social emotions than its opponents. There were few comments directly defending members of legal professionals. The form and manner of communication were criticized more than the general negative image of the Polish judiciary. Although the conducted qualitative research covers one country, it shows the general reaction of ordinary people to the image of the legal professionals presented in a specific television production, which has become an inspiration for a debate on the Internet focusing on the condition of the Polish justice system.

Keywords: caste; para-documentary; image of the legal community; social media; justice system

ABSTRAKT

Artykuł ma charakter naukowo-badawczy. Podjęto w nim problem społecznej reakcji na wizerunek środowiska prawniczego, który został przedstawiony w paradokumencie pt. *Kasta*. Serial budził społeczne emocje, został dostrzeżony przez widzów i wywołał szereg komentarzy, co warte jest zbadania. Główna teza opracowania opiera się na stanowisku, że przekaz telewizyjny mógł mieć wpływ na umocnienie negatywnego obrazu prawników w polskim społeczeństwie, co może zostać zbadane poprzez analizę komentarzy internautów zamieszczonych w sieci, w tym w mediach społecznościowych. W wyniku przeprowadzonej analizy specyficznego materiału badawczego w postaci komentarzy internautów okazało się, że większy poziom emocji społecznych wykazywali zwolennicy paradokumentu przekonani o przedstawieniu w nim rzeczywistego obrazu polskiego wymiaru sprawiedliwości niż jego przeciwnicy. Niewiele było komentarzy wprost broniących członków środowiska prawniczego. Bardziej krytykowano samą formę i sposób przekazu niż ogólny negatywny obraz polskiego wymiaru sprawiedliwości. Choć przeprowadzone badania jakościowe mają przede wszystkim charakter krajowy, to pokazują reakcję zwykłych ludzi na wizerunek środowiska prawniczego przedstawiony w konkretnej produkcji telewizyjnej, co stało się inspiracją do swoistej debaty w przestrzeni internetowej na temat kondycji polskiego wymiaru sprawiedliwości.

Słowa kluczowe: kasta; paradokument; wizerunek środowiska prawniczego; media społecznościowe; wymiar sprawiedliwości